

...ní úplně jiným písmenu, má
totiž církev, to jest, mají
různé poukázky spojité, ka
harda' pnačha' ji celé jedm
ví' pím' uodoromé, p leva d
gati' povněš, p leva ale hola
sm' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
Lva' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
dni' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
Rus' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
ně' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
ji' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
nabi'dli, p' arš' budeme doma
hlid, máme si napsat o co ch
má'm vše hned pošlou. Jin
příjemní' lidé. Věsnice se jm
x 10 modlitob. A když p' s t
tedy po hardi' této litani
m' jednu kuličku x toho ve
ce, čímž' vzebáří' 108 x 10 x
á'dně' dlouhý' pířímec a medu
k' usnadnění' p' s' p' u nich b
y' odříkáva' modlitby, p'
jest něco podobného jako
řejní' stříbrné' malí' pou dro,
havič' na brku a uvnitř p'
stichy p' p' p' p' p' p' p' p' p'
č' b' b' b' b' b' b' b' b' b' b'
ra, ale my' jme se podívá

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE
MILOŠE SUMA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

C. M. 1918
OBEC
LEGIONÁŘSKÁ

EDICE PAMĚTI
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE MILOŠE SUMA

CUKRÁŘ VOJÁKEM

DENÍK LEGIONÁŘE MILOŠE SUMA

Copyright © Československá obec legionářská, 2019

Photos © archiv J. Pavelkové, sbírka ČsOL, VÚA-VHA, 2019

Czech Edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-87919-62-0 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-7557-215-8 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-7557-780-1 (pdf)

OBSAH

Slovo úvodem — 11

Život Miloše Suma — 12

Deník a album s obrazovými materiály — 18

Úvod — 20

Ve službách Rakouska — 21

Rok 1914 — 21

Rok 1915 — 22

V zajetí — 43

V československém vojsku — 47

Rok 1919 — 55

Rok 1920 — 142

Transport lodí — 202

Závěr — 232

Přílohy — 233

Miloš Sum a 7. čs. stř. pluk „Tatranský“ — 235

Malby Miloše Suma — 271

Skici Miloše Suma z jeho legionářského putování — 293

Milí čtenáři,

babička mně občas dala na prohlížení dědečkův legionářský deník a album plné obrázků a fotografií, které se mi strašně líbily, ale pořád jsem jako děcko nechápala, o čem je řeč. O té své sibiřské anabázi nikdy nemluvil. Teprve později jsem začala pročítat jeho zápisy. Dověděla jsem se, že když padl do zajetí, tak tam vlastně hledali na šlechtickém zámku cukráře a on se tam dostal a byl strašně spokojený a prožil tam dosti dlouhou dobu a moc si ho tam oblíbili.

Když se stal legionářem, poznamenal si, že jen několik desítek dobrovolců obývalo asi osm zemljanek, ale stále přicházely nové a nové transporty. Bývalo vždy vyptávání, kdo odkud je, najednou slyší zvolání: „Kdo je z Přerova?“ Zeptal se, zda není někdo odtamtud, a přihlásil se jeho rodný bratr Frantík. Oni se tam potkali. Nastala řada krásných dní, nastala doba opravdové bratrské lásky a vlasteneckého nadšení.

Pamatuji si, že dědeček kreslil – pořád, všude, cokoliv. Nato, že to byl vlastně osmnácti- či dvacetiletý kluk, tak jeho zájmy byly neuvěřitelné, protože když se dostali k Burjatům na Sibiři, tak tam dělal fantastické detaily architektury, postavy, obličej, schémata jednotlivých zařízení chýší. Dokonce i když si nerozuměl s tím místním lámou jazykem, tak se naučil jejich písmem napsat svoje jméno.

Nacvičovali slet, dokonce se jim někde podařilo sehnat bradla, potřeboval se protáhnout, protože opravdu cítil, že ten pohyb mu strašně chybí, že v těch vagonech, ve kterých cestovali, není možné pořádně se rozhybat, tak dělal všechno proto, aby se udržoval zdravý, plný síly a pružnosti. V době dlouhého čekání, strašné nudy a z potřeby rozptýlení vystavěli údajně nejkrásnější scénu na Sibiři,

byla to nádherná scéna sestavená z bílých kmenů bříz, a hráli hry, dědeček jako bezvousý mladíček zásadně a vždycky ženské role.

Dědeček si svůj návrat do rodného domu trvale uchoval v paměti. Tehdy poprvé viděl otce zaslzet. Říkal si – chudák, jak zestárl, jak zešedivěl. Tehdy si pomyslel: „Ale již konec tvým námahám, můj drahý, nyní je na nás řada, bychom pracovali.“ První jeho kroky vedly do cukrárny, on to řemeslo uměl, věděl, že jeho tatínek tady něco obrovského vybudoval, a to bylo úplně běžné, samozřejmě, že on v tom bude pokračovat. Na to, aby šel na nějaké akademické školy, to vůbec nemyslel. To si myslím, že ho v životě nenapadlo. On byl výtvarník amatér a miloval to, jak to dělal.

Jsem ráda, milí čtenáři, že se budete moci seznámit s mým dědečkem, s jeho myšlenkami a kresbami, které pořídil během své dlouhé cesty do vlasti.

Hana Martínková
vnučka Miloše Suma

Vážené sestry, vážení bratři, milí čtenáři,

v Přerově došlo v květnu 1921 ke sjednocení různých legionářských organizací. Z výrazných počinů, které se z činnosti legionářské jednoty zapsaly do myslí Přerovanů, to byly oslavy výročí úmrtí Jana Gayera v letech 1923 a 1928, jednak připomínky výročí legionářských bitev, především u Zborova a Bachmače. Významná byla spolupráce legionářů se sokoly, neboť legionářská jednota dostala od sokolů svůj prapor v roce 1937, naopak legionáři jmenovali Slavomíra Kratochvíla, přerovského sokola, který se stal první obětí rakouské zvěle za první světové války v řadách civilního obyvatelstva, v roce 1946 svým prvním čestným členem in memoriam. Významným počinem se stalo legionářské muzeum, které bylo v prostorách přerovského zámku poprvé umístěno v roce 1931. U většiny těchto aktivit stál Miloš Sum, jehož válečný deník dostáváte do ruky.

Zásluhou brigádního generála Jana Paroulka vznikla v roce 2001 opět samostatná legionářská jednota v Přerově s regionálními odbočkami v Hranicích a Lipníku. O deset let později, když jsme si připomínali 90. výročí založení Československé obce legionářské i přerovské jednoty, jsem měl poprvé možnost se seznámit s paní Hanou Martínkovou, která mi ochotně zapůjčila deník a album svého dědečka Miloše Suma. Při instalaci výstavy, která byla věnována tomuto výročí, jsem si uvědomil, že by bylo dobré seznámit s jeho dílem širší veřejnost. Již tehdy jsem myslel na knižní vydání, ale tomu předcházely ještě další výstavní počiny, během nichž byly Sumovy památky na pobyt v legiích prezentovány.

Miloš Sum se rozhodl v roce 1932 přepsat své deníkové záznamy z doby první světové války, které byly již částečně nečitelné, aby tak zachoval památku

na svůj život v legiích. Byl si vědom omezení, která se pojila s jeho vyprávěním, nicméně chtěl, aby jeho zážitky zůstaly zachovány potomkům jako vylíčení pocitů ještě nezralého, neuvědomělého hochy, který byl vyrván z domova, z něhož se předtím nikdy nevzdálil, který nemohl a neuměl si vytvořit ještě svůj názor na vše, co se kolem něho dělo, a který si zaznamenával své zážitky a poznatky ještě velmi neuvědoměle. Přesto to bylo částečné zrcadlo jeho duše. Výsledné dílo mělo být obrazem života jednoho ze statisíců, kteří tvořili nový – snad lepší svět. Domníval se, že snad právě to prosté nazírání, ještě neuzrálé, bude na celém tom díle to nejpěknější.

Z jeho zápisků můžeme vysledovat, že zažil odsun dobrovolců z Ukrajiny začátkem března 1918 na východ po magistrále, obsazení Novonikolajevska, boje o bajkalské tunely a návrat ze stanice Olovjanná na západ na volžskou frontu ke Kunguru.

Podstatná část Sumových zápisků se ale týká let 1919 a 1920, což je období, ve kterém se legionářská armáda znovu, již podruhé přesunuje dráhou na východ s konečnou ve Vladivostoku. Zároveň ještě po určitou dobu konali legionáři strážní službu kolem magistrály. V deníku nejsou takřka vůbec zaznamenány bojové operace, Sum si všímá především vnitřního života kolem sebe v četě, v těpluše, zabývá se sebou samým v interakci se svým okolím.

Doufáme, že čtenáře přečtení záznamů v deníku přiměje k zamyšlení, za jakých podmínek bojovali českoslovenští legionáři za samostatnou Československou republiku.

*PhDr. Jiří Lapáček
vedoucí Státního okresního archivu Přerov
člen Jednoty Československé obce legionářské v Přerově „Jana Gayera“*

SLOVO ÚVODEM

Deník Miloše Suma, se kterým se můžete na stránkách této knihy seznámit, určitě nepřináší ucelený přehled dějin československých legií v Rusku. Není také přesným vhledem do života legionářů. Na druhou stranu přináší informace, které doplňují naše znalosti o vnitřním životě v legiích a o tom, jaký byl individuální zážitek jedné konkrétní osoby, mladého muže, který se vyučil cukrářem a na začátku dospělosti byl vržen do víru válečných událostí. Spolu s albem kreseb a dalších obrazových materiálů, jež Miloš Sum na své cestě Ruskem a při návratu do vlasti vytvořil a posbíral, představuje deník jednu stránku z mnohovrstevnatého příběhu československých legií.

Knihy je rozdělena na několik částí. Především jsou to vlastní deníkové záznamy doprovázené obrazovými přílohami. Předchází jim ovšem životopis Miloše Suma, aby si čtenář učinil obrázek o celku jeho života, který se nevyčerpal účinkováním ve Velké válce. Miloš Sum prožil plodný život jako spolumajitel cukrářského závodu, jako činorodý člověk s mnoha zájmy, od uměleckých přes sportovní. Jeho život těžce narušila druhá světová válka, v níž, jak bylo u legionářů obvyklé, se zapojil do domácího odboje. Poválečný život byl ovlivňován komunistickým režimem, který jej připravil o živnost. Přesto ale Miloš Sum dále pracoval v oboru, kde svou dovedností dosáhl uznání.

ŽIVOT MILOŠE SUMA

Miloš Sum se narodil 4. října 1896 v Litomyšli do rodiny cukrářského mistra Františka Suma, ale poněvadž zde prožil jen čtyři léta svého dětství, patří k Přerovu, kam se rodina přestěhovala v roce 1900. V roce 1907 byl rodinný podnik přestěhován do vlastní budovy v domě č. p. 152/4 ve Ferdinandské ulici (dnes Wilsonova).

Mladý Sum navštěvoval pět tříd obecné a tři třídy měšťanské školy v letech 1902–1910, jeden ročník pokračovací školy, odbor cukrářský, dále absolvoval jeden ročník odborné obchodní školy v Praze. Své úsilí završil získáním výučního listu z oboru cukrářství u svého otce.

Po vypuknutí války v roce 1914 musel k odvodu, v dubnu 1915 nastoupil vojenskou službu jako pěšák u zeměbranceckého pěšího pluku č. 13 v Olomouci. Jeho válečné zážitky jsou obsahem této knihy.

*Manželé František a Julie Sumovi se svými dětmi
Annou, Františkem, Milošem a Marií, 1899*

Miloš Sum (třetí zleva) v žákovském družstvu během sokolské akademie v Přerově

Správní výbor Sokola Přerov, Miloš Sum – náčelník – sedí první zleva, 1926

*Litografická dílna – Vojtěch Chajda, Miloš Sum, Anči Pleusová, Hubert Sekera,
Karel Bartoš, Matěj Teichman, František Bartoš, 1931*

*Členové přerovské jednoty Čs. obce legionářské v Lipníku 4. června 1934.
Miloš Sum v popředí uprostřed*

*Miloš Sum s manželkou Růženou
a dcerami Ljubou a Ivou, 1934*

Po válce se zapojil do výroby v rodinné firmě, v níž byly v roce 1925 nově zřízené dílny vybavené moderními stroji a přístroji, když rok před tím byl závod rozšířen o prodejní pobočku v Pasáži v Kratochvílově ulici. Zaměstnanců ve stále rostoucím podniku přibývalo, takže zde dobrou obživu našlo více než 60 stálých zaměstnanců.

Sňatkem 22. srpna 1929 na Okresním úřadě v Přerově se manželkou Miloše Suma stala Růžena, rozená Zaorálková. S ní měl dceru Ljubu (1930), provdanou Klesnilovou, a Ivu (1933), provdanou Sklenářovou.

V letech 1930–1934 se dostavila všeobecná hospodářská krize.

Značně benevolentní poskytování úvěrů odběratelům, kteří v době krize nemohli uhradit své závazky vůči firmě, a nedobytnost mnoha pohledávek vedly k tomu, že podnik nemohl krýt stále se zvyšující režii a nezbyvalo nic jiného, než aby otec, který byl stále majitelem firmy, ohlásil konkurs a oba bratři podnik převzali v roce 1934 do svého vlastnictví. Výroba byla omezena a podnik se pomalu dostával do normálních kolejí.

Po okupaci Německem se Miloš Sum, v té době jednatel Sokola, zapojil do odbojové činnosti ve skupině napojené na Obranu národa, za což byl 3. srpna 1940 zatčen gestapem. Nejprve byl vězněn v brněnských Sušilových kolejích, dále v Brně-Veveří v barácích Pod kaštany, ve věznicí na Orlí, po převozu ve věznicí Krajského soudu v Ostravě, pak v Olomouci a znovu v Brně v Kaunicových kolejích, kde prožil obě stanná práva a popravu za hejdrichiády.

Od roku 1949, po znárodnění vlastní firmy, zůstal Miloš Sum jako vedoucí, později byl povolán na ústředí podniku v Olomouci, pak určen jako kvalitář a až do odchodu do důchodu pracoval jako krajský inspektor. Stal se význačným

činitelem na poli uměleckého cukrářství, přednášel na odborných cukrářských kurzech v Přerově, Olomouci, Valašském Meziříčí a jinde.

Miloš Sum byl výtvarně nadaný, na jeho průpravu měl vliv malíř a grafik Bohumil Krs, u něhož se učil nějaký čas po návratu z vojny. Bylo proto logické, že se stal členem Spolku přátel umění, sběratelů a přátel exlibris, Svazu čs. muzeí, Svazu moravských bibliofilů, Spolku divadelních ochotníků Tyl, kde navrhoval a realizoval mnoho divadelních výprav. Byl autorem exlibris, novoročenek, svatebních i reklamních oznámení, pozdravných adres, návrhů na prapory a knižní obálky, reklamních návrhů pro podnik, pozvánek na plesy, svatebních a úmrtních oznámení, vývěsních skříněk. Kresbami vyzdobil *Dagmarino království*, knihu básní Aloise Vojkůvky. Uplatnil se také jako dekoratér a řezbář, ale psal také verše a zaznamenával si, co viděl a prožil.

Rodina Sumova – 20. výročí svatby, 12. srpen 1949

Brzo po návratu z legií byl povolán do cvičitelského sboru Sokola, kde byl činným nářadovým závodníkem, vedoucím družstva, krátkou dobu také vedoucím žactva, okrskovým náčelníkem, místonáčelníkem jednoty a v roce 1926 vedl přerovskou jednotu na IX. slet do Prahy jako náčelník. Byl spoluzakladatelem nového tenisového oddílu a šachového odboru. Působil několik let jako

archivář jednoty, pracoval v loutkovém divadle, v dramatickém odboru, v odboru zábavním, ve sboru vzdělávacím. Velmi často se zapojil do výzdoby sálu, nebo budovy, provedl plakát, scénickou úpravu, dekorace na Šibřinky.

Jeho působení v Československé obci legionářské bylo také převážně zaměřeno na výtvarnou činnost. Jako člen výboru dal podnět ke zřízení pěveckého kroužku, pak šachového, ale největší úsilí věnoval Miloš Sum legionářskému muzeu. Podal se mu ustavit muzejní odbor jako samosprávný celek v jednotě a úsilím tří členů – Poura, Wiedermana a jeho samého – byly

Miloš Sum při zdobení dortů

získány subvence od města Přerova a na zámku, kde bylo sídlo městského muzea, byly opatřeny vhodné místnosti pro legionářské sbírky. Péčí kulturního kroužku při ČsOL vydala jednota několik knížek, které všechny ilustroval a upravoval.

Kreslířská žen z období druhé světové války je velmi bohatá. V žaláři napsal i řadu básní, jejichž výbor vyšel s dvěma vlastními litografiemi pod názvem *Touhy v temnotách* k novému roku 1946 k uctění památky Huberta Sekery. Také listy domů z let 1915–1920 a z let žalářování 1940–1942 si krásně opsál na stroji a svázal v knihu.

V roce 1961 odešel Miloš Sum pro nemoc do důchodu, zemřel 1. března 1966 v Přerově.

DENÍK A ALBUM S OBRAZOVÝMI MATERIÁLY

Miloš Sum si začal vést deník zřejmě částečně z dlouhé chvíle, ale možná také díky tomu, že si byl alespoň pocitově vědom toho, jak ošidná je paměť, a naopak jak důležité je uchovat své individuální zážitky. To není každému dáno, je to projev určitého subjektivního založení.

Zde předkládaná podoba textu vychází z knihy, do níž přepsal v roce 1932 své zápisky pořízené autenticky v místě a čase, které ale časem přestávaly být čitelné.

Deník má 374 stran rukopisu, zápisy jsou z následujících let a dnů:

1915

19.6.–28.6., 3.7.–31.7., 1.8.–31.8., 1.9.–30.9., 1.10.–29.10.

1919

1.1.–31.1., 1.2.–28.2., 1.3.–31.3., 1.4.–30.4., 1.5.–26.5., 28.5.–31.5., 1.6.–3.6., 6.6.–11.6., 14.6.–17.6., 22.6., 26.6., 4.7., 30.7., 6.8.–7.8., 20.8.–21.8., 28.8., 30.8., 3.9., 5.9., 11.11., 14.11., 5.12., 7.12.–23.12., 25.12.–31.12.

1920

1.1., 22.1., 26.1., 29.1., 2.2.–29.2., 1.3.–31.3., 1.4.–30.4., 1.5.–31.5., 1.6.–24.6., 27.6., 29.6., 1.7., 3.7.–7.7., 14.7.–31.7., 1.8.–2.8.

Tento text je navíc doplněn texty několika dopisů, které Miloš Sum nebo jeho bratr František, či společně poslali domů rodičům a sestrám. Také tuto korespondenci spolu s dopisy z vězení za druhé světové války přepsal Miloš Sum na stroji a svázal do knihy asi v letech 1947–1948.

Text deníku je doprovázen ilustracemi, které byly překresleny jednak z původních deníkových listů, jednak z obrázků a skic, pořizovaných příležitostně po cestě. Zároveň je zveřejněno album obrázků, většinou kreseb tužkou, pero-kreseb a akvarelů, ale také fotografií a pohlednic, které Miloš Sum uspořádal na 82 stranách. V předkládané knize jsou rozděleny podle doby vzniku a přiřazeny k jednotlivým kapitolám.

Text deníku je upraven podle zásad vydávání novověkých historických pramenů. Dle toho je přepis (transkripce) proveden za užití současné grafické soustavy písma a současné pravopisné normy, užívá se současné interpunkce, ale zachovávají se jazykové a jiné zvláštnosti textu. Obecná vlastní jména jsou ponechána ve znění předlohy, s výjimkou názvů, které jsou běžně užívány v češtině.

Deník, album a kniha s přepsanými dopisy jsou v majetku paní Hany Martínkové, vnučky Miloše Suma.

ÚVOD

Bylo to v létě roku 1915. Jako hoch, mladíček ještě ne osmnáctiletý, byl jsem povolán do svazku armády rakousko-uherské ku 13. domobraneckému pluku do Olomouce. Následující řádky jsou opsány z mých deníků a záznamů věrně a doslovně, aby celkový obraz jak nálady, tak i duševního obzoru nebyl zkreslen. Chci tímto zachovati to, co bylo prožito a procítno, neboť původní deníčky a záznamy jsou psány tužkou, na špatném papíře a dobou značně poškozeny.

Mnoho bych rád opravil nebo doplnil, poněvadž po více než desetiletém odstupu, kdy toto píše, zdají se mi některé, ba většina zápisů malichernými, neúplnými a povrchními. Přesto však opisují vše věrně, až snad na některé pravopisné chyby. Přál bych si, aby ti, kteří budou někdy tyto řádky čísti, viděli před sebou ještě nezralého, neuvědomělého hochu, který byl vyrván z domova, z kterého se před dobou tou nikdy nevzdálil, který nemohl a neuměl si vytvořiti ještě svůj názor na vše, co kolem něho se dělo a který si zaznamenával své zážitky a poznatky ještě velmi neuvědoměle. Přesto jest to částečné zrcadlo jeho duše.

Některá údobí, která nebyla zaznamenána neb zachována, vypíši v dalším časovém postupu jen zběžně a omezím se jen na zaznamenání pobytu a doby. Přál bych si, aby tyto zápisky byly obrazem života jednoho ze statisíců, kteří tvořili nový – snad lepší – svět.

*Miloš Sum jako voják
rakousko-uherské armády*

Přerov 1932

VE SLUŽBÁCH RAKOUSKA

ROK 1914

Vypuknutí světové války, mobilizace všeobecná, závratně rychlé střídání událostí a v krátké době přichází řada i na nás mladé a ještě v roce vypuknutí války jdeme k odvodu. Na jaře následujícího roku nastupujeme vojenskou službu. Výcvik jde velmi rychle kupředu. Jsem v Olomouci, blízko domova a celá vojna doposud nikterak se neodráží tragicky v mé duši.

A nyní necht' mluví deník.

Červen

19. Dneškem počínaje jsme „maršbereit“.¹ Fasovali jsme patrony, konzervy atd. Odpoledne byla prohlídka. Přijela máti. Zítra přijede Máňa (sestra).

20. neděle. Dopoledne kostel nebyl. Očekávám každou chvíli odjezd a tím jsem rozrušen. Raději bych už jel. S Máňou jsem strávil neděli (poslední?) příjemně. Snad pojedeme zítra. Hromská nejistota.

21. Cvičení. Zase o kousek nejistoty více, neboť nám odebrali patrony. Při svitu měsíce vzpomínám na Máňu.

22. Cvičení jen dopoledne. „Maršbereit“ byl zrušen. Zítra je cvičení až za Kopečkem.

23. Ráno to cvičení a odpoledne volno. Přijela máti. Byl jsem za Hugem Kunertovým. Nyní jsou velká vedra. Byla zde i paní Kunertová. Hořelo zde, a to celá jedna ulice.

24. Dopoledne malé cvičení, odpoledne volno a večer noční cvičení – drátěné překážky. Odevzdávali jsme deky

Ateliérová fotografie vojína Miloše Suma s Aloisem Dostálem a Marií Sumovou

¹ Z němčiny, připraveni k odchodu do pole.

a fasovali chránítka proti úpalu. Podle toho soudím, že pojedeme na jih. Přišli jsme ze cvičení ve 12 hodin.

25. Cvičení žádné. Koupání.

26. sobota. Měli jsme mít cvičení, ale bylo odloženo, neboť odjíždíme. „Fasovali“ jsme vše možné. Naši nepřijeli a to mne mrzí. Ačkoliv jsem řekl máti, aby přijela v sobotu, a telegrafoval jsem. Bylo to smutné loučení a ta podívaná na plačící matky. Jedeme asi na sever. V Přerově čekali naši všichni i sl. Hudečkovice. Loučení nebylo tak smutné, jak jsem si myslel.

27. Jedeme dále a stále; v 5:30 jsme byli v poslední stanici Moravy v Bohumíně. Hoši jsou veselí. Jsme popleteni, neboť jsme měli směr na Krakov a nyní jsme jej změnili a jedeme přes Bilsko, kde byla káva, do Živce (oběd) a teď měníme směr na Tarnov přes Dolní Mšenu (večer).

Skupina rakousko-uherských vojáků, Miloš Sum v dolní řadě druhý zleva

28. Ve tři hodiny ráno dorazili jsme do Noweho Sącze, kde jsme snídali. Jsme již v krajích, kde bouřila vřava válečná. Noc uplynula příjemně, neboť jsme spali na visacích lůžkách ze stanů. Nálada stále veselá. Krajina zajímavá. V sedm hodin mjííme Grybov. V 8:30 jedeme přes Strože dále. V Tarnově obědváme po dvanácté hodině. Jest zde vše zpustošeno. Na cestě vidíme stále zákopy obou stran, všemožné překážky a zničené vesnice. O páté hodině jsme dojeli do Szczucina, poslední to stanice v Rakousku. Dále půjdeme pěšky. Bude to hezká túra. Zde večeříme a snad hned půjdeme dále. – Šli jsme 1 hodinu cesty a...

(v originálu deníku chybí jeden list se záznamem z konce června a začátku července; pozn. editora)

Červenec

... mnoho „trainu“ a jiného vojska. Snad pojedeme s celým plukem do Itálie. Zde jsme „rastovali“ a v 6 hodin jsme vyšli opět přes hranice (podruhé) do Nadbrzezie, kde jsme přenocovali. Byla zima.

3. Ráno o 9. hodině vyšli jsme k jihu a o 11. hodině dorazili jsme do Tarnobrzegu, kde se budeme vagonovati. Jest zde zajímavá podívaná na účinky našich těžkých děl. Kostel jest právě v průčelí prostřelený, budovy sesuté a vypálené. Jdeme stále za 13. plukem. Budeme zde „rastovat“ snad až do zítřka. Psal jsem domů.

Pohlednice Tarnova

4. neděle. Dnes jsme zůstali celý den v Nadbrzezie. Dělalí jsme prosná cvičení dopoledne a odpoledne jsme se koupali ve Visle. Večer jsme oslavili neděli tím, že jsme si (Přerováci) koupili vejce a špek, usmažili a báječně si pochutnali.

5. Opět celý den na místě; ráno jsme odpočívali a odpoledne cvičení společná (pořadová). Nemůžeme nyní psátí domů, neboť bude zastavená pošta. Doma budou asi čekat lístky. Nemohu za to. Cvičili jsme „salutierübunky“!

6. Dnes jsme vyrazili ve 4:30 dále na jih a ve 12 hodin dorazili jsme do stanice Padvi (Paděv), kde jsme zůstali. Máme se dobře. Mám dnes službu, a to hlídání „trainu“. Odpoledne jsem si usmažil vejce, pak uvařil čokoládu a opět s přerovským pětílístkem jsme si koupili husu, v kuchyni ji usmažili a báječně pochutnali. Jsem zvědavý, kam půjdeme. Všecko vojsko se stahuje nazpět; nevím, co to znamená. Vzpomínám na domov. K večeri jsme si dali vejce na másle, 2 lahve vína a každý 1 l mléka.

7. „Tagwach“² ve 2:30 hodin. Vyrazili jsme před 4. a kolem 9. mjííme Mjclc, kde je krátký odpočinek. Ke 12. hodině přicházíme do vsi Wojsławi, kde budeme přenocovati. Odpoledne čistění pušek. Doma asi vzpomínají, že jsem v „ohni“, nebo již mrtev, neboť nepíši. A my zatím jdeme k jihu. Ne však jen my, ale všecko možné, train, pekárny, spousty vojska, děla a vůbec vše jako před požárem. Něco na tom asi pravdy je, neboť jdem na opačnou stranu od bojiště a ráno bylo slyšeti silné hřmění děl, které nás stále doprovází. K večeri jsme si opět usmažili vejce a koupili tvaroh a máslo.

8. Ráno v 5 hodin cvičení a podobné hlouposti. Odpoledne koupání a večer opět cvičení. Zase jsme si připravili dobrou večeri. Psal jsem pozdrav domů, snad myslí, že jsem již padl.

9. Opět skoro ráno cvičení a po 9. hodině škola o zdravotnictví. Odpoledne nic a večer cvičení. Měsíc nesvítí, ale přesto přece vzpomínám na Máňu.

² Budíček.

10. Jak obyčejně cvičení ráno. Dívám se na báječný úsměv slečny Máni Hudečkové a vzpomínám na všechny ostatní. Snad se zde ještě několik dní zdržíme. Máme se dobře. Večer opět cvičení a potom dobrá večere.

11. Neděle. Ráno opět to hloupé cvičení. V noci přšelo. Odpoledne volno a večer opět cvičení (salutirování!). Ani nevím, že je neděle, neboť je to strašně fádňi zde. Vzpomínám na nedělní ruch v Přerově. Večere naše nescházela.

12. Ráno jsme šli do blízkého lesa na cvičení (schwarmlinie³) a 1 hodinu rast uprostřed lesa. Odpoledne hry asi půl hodiny a večer volno. K večeři jsme si dali čokoládu vařenou a vejce.

13. Ráno cvičení (feldwachy). Odpoledne při dosti studeném počasí koupání. Nyní se zde částečně ochladilo. Vzpomínám, jak bych se koupal v Bečvě. Už se mi to cvičení omrzívá, raději bych chtěl mít tu válku už z krku. Večer opět cvičení. Opět dobrá naše večere.

14. Ráno jenom asi 1 hodina cvičení a pak volno až do večera, pak cvičení a naše večere nescházela.

15. Jak obyčejně ráno na cvičiště a večer opět. Po cvičení odpočinek při naší večeři. Dnes jsme právě tři měsíce na vojně. Uběhlo to jako voda. Je tomu tři měsíce, co jsem nebyl v Přerově, snad jej již více ani nespátřím, ale doufám, že se ještě tam sejdu s našimi. Slyšíme zde stále den ode dne stupňující se hřmění děl.

16. Měli jsme již včera odjížděti, ale nejedeme ani dnes, snad ani zítra. Opět ranní cvičení. Vyležíme se zde dosti. Jsme zde již desátý den. Večer malé cvičení (zmokli jsme) a pak pochutnání na naší večeři.

17. Dnes jsme již tři týdny vzdáleni od domoviny. Ráno cvičení (feldwachy) a pak již obyčejně volno až do večera. Po večerním cvičení, nevyjímajíce naši večeři, šli jsme spát. Slyšíme stále silněji a silněji hřmění děl. Od bojiště jsme vzdáleni asi

³ Rojnice.

80 km a od Přerova – bohužel mnoho. Měsíce zase pomalu přibývá, ale vzpomínka na Máňu neochabla.

18. Neděle. Ráno cvičení. Dal jsem na poštu lístky z 15. tohoto měsíce. Zítra máme jeti pryč za Lvov. Odpoledne začalo pršet a prší až do noci. Po večeri následovala „naše“ večere a pak nic. Ani nevím, že je neděle. Hřmění děl přestalo.

19. Pršelo až do rána. Vstávali jsme dnes později a v 8 hodin jsme šli v dešti, přikryti celtami, jako řada duchů do Mělce, kde jsme ubytováni, a zítra asi budeme vagonovati. Odpoledne ve 3 hodiny jsme šli na nádraží a ve 4:30 jedeme směrem k Sandoměři. V Jaslanech, první stanici, čekáme asi 2 hodiny. V Tarnobrzegu jsme měli v 10 hodin kávu.

20. Ráno jsme přijeli do Rozwadowa, kde jsme fasovali chléb. Kávu dostáváme v městě Nisko, pak míjíme Hrudnik, Letovnia, Zerzina. Obědváme v Lužaisku konzervy. Jeli jsme a stále jedeme přes lesnatou a písčitou krajinu. Zem je zde všude rozoraná zákopy obou stran. Lesy jsou většinou vypálené a některé až dosud hoří. Prší celý den a je dosti chladno. Vzdaluji se stále od domoviny. Kávu jsme dostali v Przeworsku, kde stojíme skoro 8 hodin. Přes která nádraží jedeme, všecka jsou vypálená a rozbitá.

21. V noci jsme minuli Jaroslavl a ráno zastavujeme v Přemyšlu, kde snídáme. Tam také oběd a ve 2 hodiny jedeme dále. V Medice čekáme asi 3 hodiny a v Moštisce dostáváme víno a kávu.

22. Časně ráno jsme dorazili do nádraží Rodatycza. Noc uplynula špatně, neboť je nás ve vagoně mnoho. Míjíme stanici Grodek. K večeru jsme dojeli do Lvova, kde čekáme asi do 11 hodin.

23. O druhé hodině v noci přijíždíme do stanice Prusy, kde jsme vyvagonováni a ihned odcházíme k bojišti, které je vzdáleno asi přes 100 km. O 7. hodině u vsi Dorošowa snídáme a v poledne docházíme do Žolkiwa, kde obědváme. Snášíme velikou žízeň. Parno je hrozné. Vojáci padají z řady jako mouchy, jeden za druhým. Pítí vodu nesmíme proto, že je kraj zamořený morem a choleraou. Ukazují se na obzoru aeroplany, na cestách nákladní automobily. V Žolkiewě také přenocujeme.

24. Ráno ve 4 hodiny jsme vyšli. Po cestě potkáváme transporty raněných a zajatých. Už to poznat, že se blížíme k frontě. Míjíme na cestě vsi Turynku a Bojaniec a po 15 km pochodu odpočíváme asi jednu hodinu v lese. K 11. hodině jsme dorazili do vsi Mosty, kde odpočíváme až do rána. Odpoledne však jsme odpočinek přerušili cvičením a různým čistěním. Děla slyšeti již dosti zřetelně. Dnes je to jeden měsíc, co jsme odjeli do pole. Co asi doma si myslí?

25. neděle. Ráno jsme vyšli ve 4 hodiny a přes Mosty Wielke a Gluchow dorazili jsme ve velkém dešti do Ostrova, kde jsme přenocovali ve chlívě s krávy.

26. Ráno „abmarš“⁴⁴ v 5 hodin. Pak přecházíme vsi Boratyn a Szmitkov. Za každou vesnicí malý odpočinek. Cesta ubíhá zvolna, neboť pokryta jest po včerejším dešti bezedným blátem. Děla jest již slyšeti silně a nejen slyšeti, ale i vidíme dým po každém výstřelu. Také i granáty jiskří ve vzduchu. V Bojanicích rastujeme od 9 – 5:30. Potkáváme transporty raněných a zajatých (4 000). Pak v 6 hodin jsme šli přes Hatovice do Chorobrova, kde nocujeme.

27. Zůstáváme zde do 5 hodin odpoledne. Po páté jsme vyšli a v noci jsme dorazili těsně k linii, kde jsme nocovali.

28. Skomorochy. Dnes jsme rozdělováni. Psal jsem domů. Viděl jsem mnoho Přerováků. Večer v 7 hodin jsme šli do rezervy; jedna polovice hned do linie. Setkal jsem se zde s panem Křivým a noclehoval jsem s ním. Sotva jsem ulehl (v dírách ve stráni), tu počaly kulky hvízdát, až se strhl silný oheň. Tu byl poplach a rezerva, totiž my jsme vyrukovali ve velikém blátě. Však jsme do předních pozic ani nedošli, neboť jak začala naše artilerie pražit, tak boj za chvíli umkl. Pěkná přivítaná! Zbytek noci byl klidný. Vzpomínali jsme s panem Křivým na Přerov.

29. Dopoledne uplynulo klidně, jen dělostřelecký slabý boj, který trval celý den. Noc byla rovněž klidná. Byl jsem na stráži

⁴⁴ Odchod.

30. Opět jen dělostřelba celý den. Jídla máme dosti. Jsem dosud v rezervě. V noci byly přestřelky, ale alarm nebyl.

31. Celý den klid. Z naší strany (8. compagnie) nebyl dán ani jediný výstřel. Prší celý den. Večer jsme šli do zákopů. Celou noc na dešti. Psal jsem opět domů. Co asi dělají? Já vzpomínám při hvízdání kulek na Přerov. Cholera řádí dosti silně ve vojsku. Denně pět až patnáct případů.

Srpen

1. neděle. Tuto neděli jsem strávil v zákopech dosti příjemně. Nepatrné přestřelky. Jest zde dlouhá chvíle. Večer jsem šel opět do zálohy.

2. Náchylnost k dešti. Práce žádná. Pral jsem si prádlo. Čekám na lístek z domu. Co asi dělají?! Takový život by se mi ještě dost líbil. Večer dělostřelecký oheň.

3. Na bojišti klid celý den. Práce máme stále dosti, ale hoši jsou veselí. Večer hrajem kopianou a různé hry s míčem. Pak jdeme do zákopů. Čekám lístek z domu.

4. Nepatrné přestřelky. Opravujeme stále zákopy. Nadřeme se hodně. Čert aby tu válku vzal; raději bych byl doma. Pracovali jsme na opravách celou noc (zepředu), ale jinak uplynula noc klidně.

5. Nic nového – klid. Večer do zálohy. Našel jsem přítele a s ním snáším všechny své útrapy.

6. Celý den nic neděláme – vyspáváme službu. Večer na výpomoc jsem šel opět do zákopů. V noci při službě jsem sepsal malou báseň. Vzpomínám na naše doma.

7. Ráno volno až do 10 hodin, pak cvičení. Čekám stále odpověď z domu. Práce stále mnoho. Večer do zákopů.

8. neděle. Dnes je zamračeno a prší. Klid na celé frontě. Naši dva hrdinové šli dnes zapálit stoh, nalézající se mezi našimi a ruskými zákopy. Nato v noci Rusové zapálili dva nedaleko stojící stohy, takže bylo bojiště celou noc osvětleno. Jest mi teď veseleji na vojně, neboť přítel, kterého jsem získal, jest milý. Dělíme se bratrsky o všechno

možné. Byl jsem skoro sám teď v zákopech, neboť Přerováci jsou u jiného šiku a takřka se nevidíme. Však přítel Bedřich Laboň⁵ nahradí mi všechny čtyři Přerováky. Jsem opravdu rád, že jsem se s ním seznámil. Děláme spolu plány do budoucna, až se vrátíme. Zdali se vrátíme, tedy si to opravdu vynahradíme, co jsme zde promeškali. Jest to můj první přítel, kterého si dovedu vážít, a zde na vojně pociťuji jej nepostradatelným. Jest mi nyní volněji, neboť všechny stesky si navzájem povíme, a tak si odlehčíme. V noci při službě hovoříme o své minulosti a tak nám čas ubíhá.

9. Celý den klid a rovněž skoro celý den déšť. Chodíme každou noc do zákopů. Dnes večer jsme šli do rezervy a sotva jsme přišli (náš „švarm“), odebrali jsme se zpět. Dva lístky z Hrádku.

10. Dnes jsem většinu dne prospal. Zbytek dne strávil jsem pochutnáváním si na bramborách a konzervě, ovšem i s přítelem. Zase na noc do zákopů.

11. Ráno spánek a budování vily pro zugskomandanta, odpoledne rovněž. Dobrá menáž a konzerva s brambory nám opět nescházela. Čas nám ubíhá pospolu příjemně. Večer se odstěhujeme na 48 hodin do zákopů. V noci jsem sepsal druhou básničku. Výplata. Pouhé přestřelky. Dostal jsem lístek z Přerova.

12. Dnes dělostřelecký boj. Projektily dopadaly kousek za zákopy do vesnice, kde dělaly pořádek. Také hodili Rusové několik pum z aeroplanů, ale bez účinku. Obdržel jsem lístek od Máni, toho času velitelky krámu. V noci dosti silný nepřátelský oheň. Vaříme si každodenně s Beďou brambory na všechny možné způsoby připravené.

13. Ráno jsme opět „gotali“ brambory s konzervou. Jinak celý den ticho. Opět lístek od Máni. Večer do zálohy.

14. Celý den odpočinek, jen uklízení na neděli. Zase lístek od Máni a dopis od máti. Naše dělostřelectvo bombardovalo ruský aeroplan – bez účinku. Večer alarm, ale do zákopů jsme nešli. Pak celou noc ticho.

⁵ Bedřich Laboň (18. 2. 1896, Přerov) padl do ruského zajetí v srpnu 1916 jako voják zeměbranceckého pěšího pluku č. 13. V červenci 1917 vstoupil do legií a sloužil u 7. čs. střeleckého pluku. Do vlasti se vrátil v hodnosti četař.

15. neděle. Dnes slavíme čtyřměsíční pobyt na vojně. Jak ten čas utíká, již $\frac{1}{3}$ roku jsem neviděl přerovské ulice. Dnes pošta žádná. Večer do zákopů. V noci dělostřelecký boj na naše zákopy. Opět žádná práce.

16. V noci dosti značná zima. Ve dne jsme pracovali na společném úkrytu v zákopech. Přišel nový batalion; mezi jinými Přerováky též Kryška. Z domu žádná zpráva. Prší chvílemi. Vařili jsme s Beďou brambory a guláš.

17. Včerejší práce pokračuje. Noc uběhla klidně. Čekal jsem lístek, ale marně. Večer do rezervy. Dnes celý den chladno, neboť bylo pod mrakem. Na frontě jen dělostřelecký boj. Noc uběhla klidně, ale spánku jsem mnoho neužil, neboť jsme v nové díře a máme málo místa.

18. Velký svátek se dnes u nás slaví, neboť má císař narozeniny. Ráno, jak jsme procitli, pršelo a bláta bylo po kolena. Pak v 10 hodin byla polní mše a odhalení pomníku kousek za frontou. Dostávali jsme asi $\frac{1}{2}$ l vína a číšku vodky. Chvílemi jsou přeháňky. Na bojišti klid. Dostal jsem dva lístky z domu a cigarety.

19. Celý den dřina na společných příbytcích v záloze. Na frontě klid. Dostal jsem opět cigarety z Hrádku. Večer do zákopů. V noci klid.

20. Celý den déšť a zima. Na bojišti klid, jen dělostřelecký boj. Pracovali jsme na příbytku. Pošta žádná.

21. Opět celý den déšť. Práce pokračuje. Dostal jsem z Hrádku cigarety a z domu též i čokoládu. Klid na frontě.

22. neděle. Déšť pomalu ustává. Celý den plno práce. Odpoledne pral jsem prádlo. Z domu od Máni a M. H. lístek.

23. Ráno plno práce, odpoledne rast. Přítel dostal balíčky po „trainu“. Pochutnali jsme si na piškotové buchtě, která vůbec nebyla zkažená, ač byla jeden měsíc na cestě. Lístek od Máni. Odepisuji na každý lístek. Počasí hezké. Večer do zákopů. Klidná a krásná noc.

24. Jen dělostřelecký boj. Práce žádná. Lístky z domu a cigarety. Měsíc v úplňku a romantická noc.

25. Na frontě klid. Práce málo. Vaříme si s Beďou nyní skoro každý den jablekový kompot výborné chuti. Jinak nic zvláštního. Večer do zákopů.

Na ruské frontě

26. Dnes slavíme dvouměsíční jubileum našeho odjezdu z Olomouce na bojiště. Koupil jsem si lahvičku cognacu, navařili opět kompotu a náležitě s Beďou dnešek oslavili. Včera pošta žádná, dnes taky ne.

27. Dnes ráno velké přípravy k boji. Rozkaz přišel nenadále. Drátěné překážky jsou přestřihány a očekáváme každou chvíli výpad. „Gefecht“⁶ šťastně dopadl pro mne i pro Beďu. První křest ohněm byl hrozný.

28. Pronásledování Rusů. Celodenní pochod. Lístek od Máni.

29. Neděle. Pochod pokračuje. Jsem unaven k smrti. Jdeme do 3 hodin a jsme v rezervě. Přešli jsme hranice.

⁶ Boj, bitka.